

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 22. oktobra 1856.

Konje obvarovati slepote.

Večkrat se nesreča primeri, da konj oslepi. Pa večidel je gospodar sam tega kriv, ker kmaj je žebè dvé leti staro, se že vpreže. Pravi se sicer: ne, da bi že delalo, ampak le tako kakor da bi se igralo. Al kdo tega ne vé, kako se mlada živina vprežena togoti in skače, in se potem, k nar večji škodi za oči, preveč zgreje? Al ne kaže vsakdanja skušnja, da se stari k mladim pripreženi konji kmali na svoje mlade tovarše zanašajo, v delu ulenijo, in nar večjo težo na žebeta odrivajo? Ker je znano, da se zobje v poltretjem letu spreminjati začno, se že večje zobno življenje h koncu drugega leta prične; lahko se tedaj zapopade, kako obojni vzrok zedinjen mladim očem škodovati utegne. Pervo zobno spreminjevanje je vselej nar bolj nevarno, nekaj zato, ker je mlado živinče še v vsem premehkužno, nekaj pa zato, ker ravno te zobne prekucije, pri kateri oči naj bolj terpijo, še tako prenesti ne more, kakor v prihodnjem zobnem času, v katerem se že bolj njegov život zredí in je terdneji v vseh udih. Še bolj nevarno je prezgodno delo za take žebeta, ktere imajo težke mesnate glave in majhne od masti zalite oči, ali če je clo njih mati slepa bila, in je žebè nagnjenje k slepoti že na svet prineslo.

Drug prav pogosten vzrok je v hlevih (štalah). Konjske štale so pri nekterih kmetih silo napčno narejene; če bi oči njih kónj železne bile, bi nekteri pred ali pozneje oslepiti mogli. Konjske štale so večidel prenizke, in kar je še hujsje, brez okenj in tako brez svetlobe. Hipoma pride večidel revna živina iz velike temote na sončno svetlobo, in kaj tako nagel premen mehkužnemu pogledu škodovati zamore, se lahko razume. Očesna punčica, ki se v temi močno raztegne, se mora zdaj mahoma stisniti, in tako mora pogled na zadnje oslabeti. K temu pride še velika nesnažnost. Naj se konji še tako pridno snažijo, češejo ali štriglajo, vendar vse to ne bo nič pomagalo, če morajo konji cele mesce na vročem gnoji stati, posebno pozimi, kadar vse luknje zamašijo, da clo nikdar dobra sapa in noben dan v hlev ne pride. Vsak vé dobro iz skušnje, kako v štalah dolgo časa nakupičeni gnoj ne le samo nos žali, temuč tudi še bolj neprijetno v človeške oči grize. Kako škodljiva mora taka ojstra soparica, ktera še huja po zadržani scavnici postane, mehkužnim očem žebetovim biti, če se tudi škoda, ktero ta gnoj kopitom in vsemu zdravju uboge živine napravi, ne pomisli!

Zadnjič se mora tudi unanja sila k imenovanim vzrokom prištevati, namreč suvanje in tepenje po očéh, posebno z bičem ali gajžlo. Prav po živinsko in grozovito hudobno ravnajo nekteri ljudje, posebno njih hlapci, s konji, in tako kakor so sami vajeni, kadar se tepó, eden družega posebno po glavah tolči, tako delajo tudi s svojim konjem, in ne tepejo samo z bičem večkrat po očéh, temuč tudi, če uboga živina se le majhno ustavi, presilno naloženo težo vleči, pridejo v nar večjo togoto, in tepejo brez vsega usmiljenja z bičnikom ali gajželnikom konja po glavi, in kako lahko se pri tem okó poškodeje. Če konj z delom preobložen in še zraven neusmiljeno tepen, ker nima moči, da bi težak voz iz blata ali v breg potegnul, da prav stoče in ječi, kakor človek v britkosti joka in stoka, — ali ni tako zdiho-

vanje uboge stvari gotovo toženje neusmiljenega človeka pred njegovim Stvarnikom?

Perva potreba za dobro konjsko štalo je zadostna visokost; konjska štala mora saj 12 čevljev visoka biti, in tako prostorna, da se lahko z latami v posebne stane razdeliti zamore. Vsaki stan mora 6 čevljev širok in 8 ali 9 čevljev dolg biti. Latna stena se terdno naredí s 5 ali 6 pavcov močnimi latami, s pragom in podbojem, in 2 pavca debelimi podnicami. Pod mora zadej enmalo nižji biti, da se scavnica v žleb lahko odteka.

Druga potreba konjske štale je zadostna svetloba skozi okna. Pri tem je treba gledati, da konji z glavami ne stojijo proti oknu, ampak okna morajo ali odzad ali od strani narejene biti. Vedna temota kazí konjem oči, in jih plašne dela, plašnost pa razodeva večidel slabe oči, če konji dobro ne vidijo in ne razločijo, kar jim naproti pride.

Tretja potreba pri konjski štali je snažnost, ktero ta živina posebno ljubi. Ta pa ne obstoji samo v pravem snaženju kónj, temuč tudi posebno v vsakdanjem kidanju gnoja, kar se toliko lagleje stori, če se vsaki dan zgodí. To vsakdanje kidanje se posebno zavolj oči ne more zadosti priporočevati. K snažnosti se tudi šteje pometanje pajčevine, ktere hudo škodljivo soparico nar bolj na-se vlečejo in sploh vsega prahu in nesnage. Tudi ni za oči konjske nič boljšega, kakor če se jim vsaki dan oči z gobo v merzlo vodo namočeno zmijejo. Zunaj vsega tega veliko pomaga k zdravju vedno čist zrak v konjski štali, kterege pa v nizkih, temnih in stuhnjenih štalah ni. Z—c.

Zdravniške stvari.

Pomoč, kadar v človeka ali živino treši.

Strela, tisti nebeški ogenj, ki ga vsak človek pozna, možgane — al čutnice včasih tako silno pretrese, da je vsaka živa stvar mahoma mertva in je nobena človeška pomoč k življenju obuditi ne more, če ogenj tudi ni života posmudil. Takrat pravimo: „strela je človeka ali pa živino ubila“. Vselej pa ne ubije strela, včasih le hudo omami, da je od strele zadeta stvar mertvi podobna, pa ni mertva.

Vselej je tedaj pomoči potreba; pa hitra mora biti pomoč, in zdravnika ni vselej pri rokah. Povémo tedaj našim bravcem nekaj, kar, kakor angležki zdravilski časnik „Medical-Times“ pripoveduje, sploh rabijo v zedinjenih državah Amerike, in je že mnogokrat pomagalo.

Človeka ali živino, v ktere je trešilo, polivajo z merzlo vodo po celem životu tako dolgo, da se človek ali živina sopet zavé, ako jih ni strela do mertvega ubila.

Pomoč je, kjer je ljudém voda pri rokah, prav lahka, zato jo povemo tudi našim bravcem, da jo poskusijo v nesreči. B.

Poltno izcvetje.

Poltno izcvetje (spušaj na koži), na priliko: garje, kraste, lišaj, srab itd. nadlegva mnogokrat človeški život. Je pa različno po barvi, podobi, širjavi; obseda le nektere ude ali celi život; terpi včasih le malo dni, včasih pa se polti derži terdovratno leta pa leta. Taka poltna nadloga

je večidel cvet, ktere ga korenina in uzrok sta v notrajni drobavini našega života. Ljudje menijo pa, da je le kak poverhen madež na polti, ter ga odpravljajo navadno le z navadnimi zdravili, ker vidijo zlo le na vunajnem životu. Tako ravnanje je pa sila napačno, kajti večidel rabijo ljudje neprikladne mazila, kakor jim tote v roke dohajajo, ali kakoršne jim kdo nasvetuje; ali pa imajo sebe in druge take bolnike v zakurjenih sobah ali v posteljah debelo odéte, jim vlivajo vina ali clo žganjice v gerlo, da bi kakor menijo, in pravijo nevedneži, poltni cvet „ven izgnali“.

Tako početje je pa sila nevarno ter škoduje močno bolniku: kajti človek, ki ni zdravnik, ne prevdarja nikoli, ter ne more vediti nikoli, kdaj da ima se poltni izcvetek po notrajnih zdravilih izgnati, kdaj pa je le treba maziljanja, ali vunajnega ozdravljanja sploh.

Nasledki nepazljivega mazanja so pa mnoge bolezni, ktere zatem notrajno drobje napadajo: bodlaji, naduha, zaduha, mertvud, kerč in velikrat nagla smert. Nasledki nepazljivega izteranja (če se bolniku dajajo vroč čaj, vino, žganje, da bi se prav potil) so pa taki, da človeški život slabijo, da sokovi njegovi, posebno kri, se raztopé in gnjiti začnejo, in da konečno nastopi dera ali jetika. Bolj gorko ko imamo bolnika, bolj terpi po najmanjšem prepihu; če se takrat le duri ali vrata odprejo, odvmakne se poltni cvet, kar se tolikokrat pri osepnih godi.

Naj bi ljudje v poltnih boleznih ne zdravilarili sami, posebno naj bi ne mazarili nespametno. Ako že hočejo kaj storiti, so mlačne kopelji, domá napravljene, še najbolji pa nedolžni pomagaleji; one pomagajo gotoveje od mnogih mazil, in če ne pomagajo popolnoma, vendar ne hujšajo zlo. Dodati utegnemo taki kopelji nekoliko mjila, kuhanih otrobov, pepéla ali kuhinske soli; naj se garjev ali grintov bolnik v tej vodi koplje, omiva in čedi, in to enkrat ali dvakrat na teden; pa naj zderžava se tudi svinjetine, prekislj in preosoljenih jedil sploh; poskerbimo pa tudi, da bolniku v posvet pride kmali doveden zdravnik. J. Š.

Starozgodovinske čertice.

O božanstvu Korsaa.

Spisal Davorin Terstenjak.

V pesmi ruski znani pod imenom „Slovo o plku Igorovem“ se imenuje božanstvo Krs (Chrs), in sicer stoji: „Vseslav kniaz vlkom ryskaše iz Kyjeva doryskaše do kur Tmutorokania velikomu Chrsovi vlkom put pryskaše“¹⁾, to je: „Vseslav knez v noč kot volk bežal, iz Kyjeva dobežal do kuropetja do Tmutorokana velkemu Chersu kot volk cesto predbežal“.

To božanstvo se tudi razun oblike Kers (Chers) pri kronistih pisano nahaja v obliki Cors, Chors, Corsa, Chorsa. Pri Wahrmundu²⁾ je to božanstvo zrisano in sicer v človeški podobi s pasjo glavo, s kozjima rogama, človeške roki imate orlove kremplje, noge pa ste v stopalih konjske. Tudi v Wollmerovem³⁾ basnoslovskem slovniku je to božanstvo zrisano. Pred božanstvom je viditi ognjen plamen.

Ogenj pričuje, da je Korsaa božanstvo luči, in res je to ne samo po imenu, temoč tudi po vlastitostih. Kakor so imena božanstev Vineta, Koleda, Perkun ariške domačnice. tako tudi je Korsaa. V staroperzijanskem jeziku pomeni khôr, khûr — solnce⁴⁾.

Zavoljo oblike Korsaa, Koršaa primeri osebne slovenske imena: Hnevsa, Jarsa, Mursa, Dokša, Jakša, Lupša itd.

Tudi vlastitosti pričujejo, da je Korsaa ali Koršaa božanstvo solnca.

Solnce ima lastnosti rodavnosti, znamenje rodavnosti

in plodivnosti pa je kozel, zato se v vediškem spisu Taitiriya-Brähmana-tu¹⁾ solnce veli: Adža ekapád, to je, kozel enonožen, der einfüssige Bock, kateri izhaja v iztoku razveselijoč vse stvari.

Anquetil²⁾ terdi, da je v tempeljski špelji elorski našel kozla z imenom Mendes. Menda pa je rudeča koza, na kateri Surja, to je, bog indiški solnca³⁾ jaše. V Sanskritu pomeni mēndha, „Hoden“ in pa „Bock“ slovenski mode⁴⁾, in sicer, kakor Benfey razlaga, se kozel veli mēndhá „wegen seiner Samengemenge“ primeri slov. mode, mude, munde, „Hoden“ in pa munda = bik.

Tudi v staroegiptiškem jeziku je bila ta beseda znana. Herodot⁵⁾ piše, da so Egipčani častili Pana pod imenom Mendes. Pan pa je bil po preiskavi naj učenejših basnoslovcev izvirno solnčno božanstvo⁶⁾ in Jablonski⁷⁾ razlaga egiptiško besedo mendes z „Zeugungsglied, Zeugungskraft“.

Iz teh primer vidimo, da so si stari narodi rodavnost solnca radi pod podobo kozla predstavljali⁸⁾. Tako razumimo zakaj solnčno božanstvo Korsaa ima kozlova roga.

Vročnatega letnega solnca znamenje pa je bil pes; še zdaj se pri Slovencih veli čas naj večje vročine pesji god; tako se razjasnuje, zakaj solnčno božanstvo Korsaa ima tudi pesjo glavo.

Pa stari narodi so si solnce tudi mislili kot zlatokrilatega ptica, kateri sane⁹⁾ (drake) teme razkavsa, in zato najdemo orla, kanjuha, sokola za lastine solnčnih božanstev¹⁰⁾. Egiptiški solnčni bog Horus ima konjsko glavo, in slovenski solnčni bog Radogost ima sokola na glavi¹¹⁾, širokaldejski solnčni bog Bâl pa se veli Nisroh od nisir = orel.

Tako zapopademo, zakaj Koršaa ima kremplje ptica orla ali sokola na rokah. Zakaj pa še konjske noge? Konj je bil v basnoslovji vseh starih narodov znamenje solnčnega božanstva. Imata ga slovanska solnčna bogova Svetovit in Radogost, ima ga perzijanski Mithra¹²⁾ in v Vendidadu¹³⁾ se solnce veli naravnost berzi konj. Lepo opazuje pisatelj članka „Mithra“ v Wetzterovem¹⁴⁾ cerkvenem slovniku: „Mithra, der Sonnengott, hat jene Thiere zu Symbolen, welche sich durch Scharfblick, Schnelligkeit, Wärme und Kraft auszeichnen, als: Habicht, Adler, Rabe, Hund, Löwe, Pferd“.

Tako ste tudi konjske nogi pri solnčnem božanstvu Korsaa izpričane. (Konec sledi.)

¹⁾ Dr. Weber „Indische Studien“ str. 96.

²⁾ Anquetil Zend-Avesta I. 249.

³⁾ Niklas Müller „Glauben der Hindu“ str. 559.

⁴⁾ Benfey „Griechisches Wurzellexikon“ II. 43.

⁵⁾ Herodot II. 46.

⁶⁾ Glej Fr. Lauer „System der griech. Mythol.“

⁷⁾ Jablonski „Pantheon“ I. 273.

⁸⁾ Tudi Indra se veli Mešanda, kar je ostroumni Kuhn v „der mit Widderhoden versehene“ predstavil, in razložil, da ta izraz „die allbefruchtende männliche Kraft des Himmels“ poznamlja. Glej Kuhn na omenjenem mestu. Zvedel sem po dopisih iz Českega, da je na Českem še dosti rodbin z imenom Indra, Indruh itd. in zares sem med popotniki najdel v graških letošnjih novinah: Wenzel Indruh, c. k. žandar, Indra, c. k. inženir Glej „Grazer Zeitung“ Nr. 191, 192.

⁹⁾ V staročeskem jeziku se veli sán, sen, drak. V fari novo-cerkveni blizo Celja je kmet z imenom Senegačnik, in sicer v dolini, v kateri še dnešnji den so znane povesti od sánov, senov, lindvortov in ji po nemški pravijo Lindwurmgraben, toraj Senegačnik = Lindwurmgrabner od sán = lindwurm, in gača na Štirske = Graben.

¹⁰⁾ Radogostovega sokola najdeš po gostem na rimsko-slovenskih kamnih, glej Muhar „Gesch. der Steierm.“ I. Abbild. Tafel IV., Tafel XI., tudi na kamnu vzdanem v steno Št. Lorenškega farova v Stranicah blizo Konjic.

¹¹⁾ Glej Weber „Indische Studien“ III. 355, Max Dunker „Gesch. des Alterth.“ I. 59. Nanos Dionys 40. 495, 528.

¹²⁾ Xenophon Anab. IV. 5.

¹³⁾ Vendidad XIX. 91-93.

¹⁴⁾ Wetzter in Welte „Kirchenlexicon“ von Mithra.

¹⁾ Glej „Slovo o plku Igor.“ ed. Hanka str. 34.

²⁾ Wahrmund „Relig. Moscov“ Nr. 3.

³⁾ Wollmer „Myth. Lex.“ 2. Auflage Tafel XXVIII.

⁴⁾ Pott „Etym. Forsch.“ XLIV.